

СЕКЦІЯ 1
ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 330.33.012

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-3-1>**Кім О.О.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна***Тимошенко О.Ю.***студент
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна***Kim Oleksii***Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Marketing,
Management and Entrepreneurship
V.N. Karazin Kharkiv National University***Tymoshenko Oleh***Student
V.N. Karazin Kharkiv National University***ЦИКЛІЧНІСТЬ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ:
МЕТОДИ І ЗАСОБИ АНТИЦИКЛІЧНОЇ БОРОТЬБИ****CYCLICAL DEVELOPMENT OF UKRAINE'S ECONOMY:
METHODS AND MEANS OF COUNTERCYCLICAL CONTROL****АНОТАЦІЯ**

У статті розглядається проблема економічних циклів та їх співвідношення з реальним життям. Мета статті – ознайомити з проблемою економічних циклів загалом, а також їхнім впливом на сучасне життя. Описано та охарактеризовано фази економічного циклу на прикладі коливань ВВП, указано причини їх виникнення та перехід від однієї фази до другої, охарактеризовано типи економічних циклів за тривалістю, вказано їх взаємозв'язок та вплив на економіку сучасних держав на прикладі України. Описано вплив економічних циклів на макро- та мікроекономіку держави. Визначено основні особливості та причини перебігу і розвитку економічних циклів, ознаки їх стадій. Відображено зв'язок між економічними циклами, результати збігів економічних циклів та їх наслідки, а також чому й як вони можуть негативно впливати на економіку та спричиняти кризу. Сформульовано поділ за характером економічних циклів. Стаття спрямована на інформування про економічні цикли та переваги їх прогнозування, що створює передумови для впровадження дій, які стосуються мінімізації негативних наслідків криз, що виникають на межі економічних циклів. Визначено кризи в Україні з часів незалежності та їх відношення до ВВП, проілюстровано скорочення економічних циклів. Запропоновано заходи щодо запобігання кризам та мінімізації втрат, а також окреслено антициклічну політику держави та обґрунтування необхідності її здійснення. Наведено методи розпізнавання стадій економічних циклів та їх етапів, засоби зменшення негативного впливу економічних криз унаслідок економічних циклів.

Ключові слова: економічні цикли, фази економічних циклів, кризи в Україні, причини економічних коливань, антициклічна політика, види економічних циклів.

АННОТАЦІЯ

В статье рассматривается проблема экономических циклов и их соотношение с реальной жизнью. Цель статьи – ознако-

мить с проблемой экономических циклов в целом, а также их влиянием на современную жизнь. В статье описаны и охарактеризованы фазы экономического цикла на примере колебаний ВВП, указаны причины их возникновения и переход от одной фазы к другой, охарактеризованы типы экономических циклов по продолжительности, указаны их взаимосвязь и влияние на экономику современных государств на примере Украины. Описано влияние экономических циклов на макро- и микроэкономику государства. Определены основные особенности и причины течения и развития экономических циклов, признаки их стадий. Отобрана связь между экономическими циклами, результаты совпадения экономических циклов, их последствий, а также почему и как они могут негативно влиять на экономику и вызвать кризис. Сформулировано разделение по характеру экономических циклов. Статья направлена на информирование об экономических циклах и преимуществах их прогнозирования, что создает предпосылки для внедрения механизмов, касающихся минимизации негативных последствий кризисов, возникающих на рубеже экономических циклов. Обсуждаются кризисы в Украине со времен независимости и их отношение к ВВП, иллюстрируется сокращение экономических циклов. Предложены меры по предотвращению кризисов и минимизации потерь, а также определена антициклическая политика государства и обоснована необходимость ее осуществления, а также приведены методы распознавания стадий экономических циклов и их этапов, средства уменьшения негативного влияния экономических кризисов, вызванных экономическими циклами.

Ключевые слова: экономические циклы, фазы экономических циклов, кризисы в Украине, причины экономических колебаний, антициклическая политика, виды экономических циклов.

ANNOTATION

The article considers the problem of economic cycles and their relationship with real life. The purpose of the article is to familiar-

ize with the problem of economic cycles in general, as well as their impact on modern life. The article aims to inform about economic cycles and the benefits of their prediction to minimize the negative effects of crises that occur at the turn of economic cycles. The problems of connection between economic cycles, the result of their coincidences and consequences, the problem of negative impact on the economy and the cause of crises, the problem of shortening economic cycles, the problem of countercyclical policy, the need for its implementation are identified and revealed. The article describes and characterizes the phases of the economic cycle by the example of fluctuations in GDP, shows the reasons for their occurrence and the transition from one phase to another, describes the types of economic cycles in duration, their relationship and impact on the economy of modern states using Ukraine as an example. The influence of economic cycles on the macro- and microeconomics of the state is described. The main features and causes of the course and development of economic cycles, the signs of their stages are determined. The relationship between economic cycles, the results of coincidence of economic cycles, their consequences, as well as why and how they can negatively affect the economy and cause a crisis is shown. The separation by the nature of economic cycles is formulated. The article is aimed at informing about economic cycles and the benefits of their forecasting, which creates the prerequisites for the introduction of mechanisms to minimize the negative consequences of crises that arise at the turn of economic cycles. The crises in Ukraine since independence and their relation to GDP are discussed, and the reduction in economic cycles is illustrated. Measures are proposed to prevent crises and minimize losses, the state's countercyclical policy is determined and the need for its implementation is justified, methods for recognizing the stages of economic cycles and their stages, and ways to reduce the negative impact of economic crises caused by economic cycles are also given.

Keywords: economic cycles, phases of economic cycles, crises in Ukraine, causes of economic fluctuations, countercyclical policies, types of economic cycles.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Циклічний розвиток економіки супроводжується високим рівнем економічної активності, а потім спадом цієї активності до рівня нижче за допустимий. Періодична повторність економічних спадів веде до зубожіння, голоду, страждань, самогубств людей, що не може не турбувати розвинуте цивілізоване суспільство. Тому проблема циклічності завжди привертала увагу вчених-економістів і сьогодні залишається однією із центральних проблем економічної теорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Цю проблему вивчали такі видатні дослідники цього феномену, як А. Шпітгоф, М. Туган-Барановський, К. Маркс, Т. Веблен, І. Мітчелл, Дж. Хікс, Дж.М. Кейнс, Й. Шумпетер і багато інших. Проблеми циклічності намагалися пояснити ще філософи Стародавньої Греції.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема зв'язку між економічними циклами, результату їх збігів і наслідків. Проблема негативного впливу на економіку та причина виникнення криз. Проблема економічних криз України з часів незалежності з боку економічних циклів. Скорочення строків економічних циклів. Антициклічна політика, необхідність її здійснення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завданням статті є ознайомлення з проблемою економічних циклів загалом, а також їхнім впливом на сучасне життя, визначення особливостей і причин перебігу економічних циклів, аналіз економічних криз в Україні з боку економічних криз, а також інформування про переваги прогнозування економічних циклів, що створює передумови для впровадження дій, які стосуються мінімізації негативних наслідків криз, викликаних економічними циклами.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Економічний розвиток – це багатфакторний процес, який відображає як еволюцію господарського механізму, так і зміну на цій основі економічних систем. Це складний і суперечливий процес, який не може здійснюватися прямолінійно, по висхідній лінії. Розвиток має періоди зростання та спаду, кількісні та якісні зміни в економіці, позитивні й негативні тенденції, тобто проходить нерівномірно. У сучасному світі, як і в минулому, темпи розвитку світової економіки, а також окремих країн мали схильність до значних коливань: довгі хвилі Кондратьєва, цикли Жугляра, цикли Кітчена, бізнес-цикли та ін. Час від часу економіка переживає важкі часи, кризи, що мають різне походження та тривалість. Під час детального аналізу можна виявити, що кризи в історії людства відбуваються через певні рівні проміжки часу, а отже, можна сказати, що вони циклічні, а ці проміжки часу являють собою економічні цикли.

Причиною, яка стримує економічний ріст капіталістичного суспільства, є циклічний характер розвитку її економічної системи.

З того часу, як у рамках капіталістичного суспільства здійснився перехід до індустріального виробництва, економічний ріст прийняв циклічний характер. **Циклічність** – форма руху національної економіки та світового господарства у цілому, що припускає зміну революційних і еволюційних стадій розвитку економіки, економічного прогресу.

Колівальна економічна динаміка спостерігається майже два сторіччя, з того часу, як у рамках капіталістичного суспільства здійснився перехід до індустріального виробництва. Історично їх пов'язували то із циклом руху Венери, то з появою плям на Сонці чи світовими війнами та соціальними революціями. Економічні кризи почали досліджувати на початку ХІХ ст. Так, Сімонді їх пояснював недоспоживанням населення, Мальтус – невідповідністю у темпах зростання чисельності населення та темпах зростання обсягів продуктів споживання, К. Маркс – загостренням соціально-економічних протиріч [3, с. 21].

Спочатку проаналізуємо економічний цикл і визначимо його фази. Почнемо з графічного зображення в системі координат.

За віссю ОХ у нас буде час, а за віссю ОУ – розмір національного виробництва – крива, яка

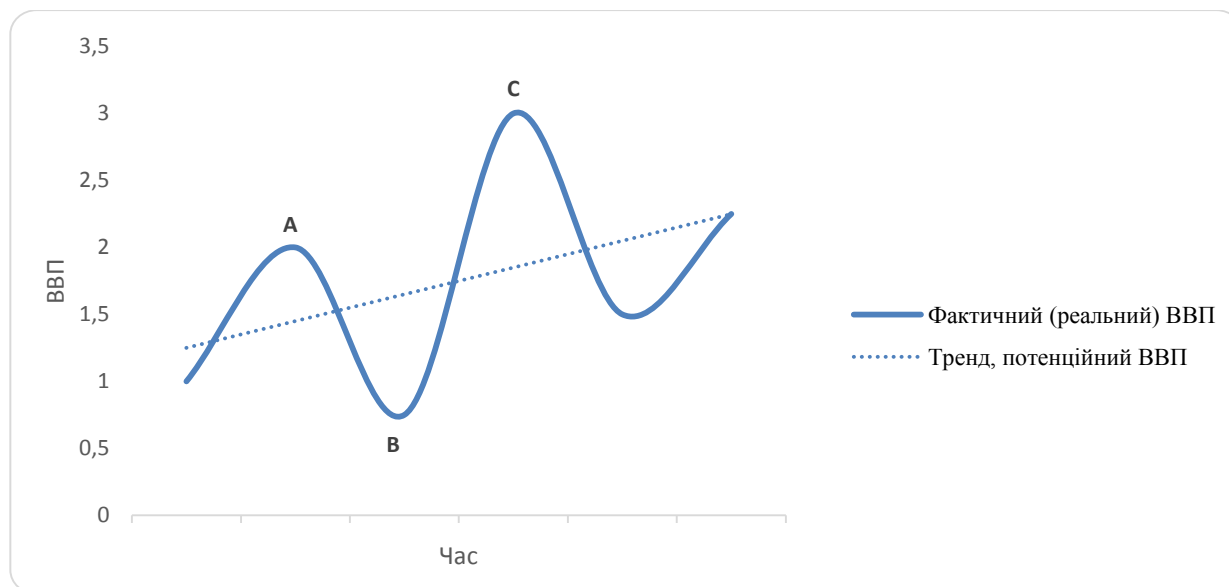

Рис. 1. Фактичний (реальний) ВВП

коливається згори вниз, середній показник буде визначатися у вигляді пунктирної лінії, яка буде характеризувати потенційний обсяг ВВП – тренд розвитку національної економіки.

На початку розгляду фаз економічного циклу визначимо крайні точки, які їх характеризують. Ці точки (А, В, С) лежать на синусоїді, яка відображає фактичний (реальний) ВВП [7, с. 243].

I. Перша фаза – це бум або пік національного розвитку (точки А та С – піки обсягу національного виробництва і лежать над обсягом потенційного виробництва, тобто перевищують потенційний обсяг ВВП), цій фазі притаманна повна зайнятість економічних ресурсів у національній економіці, вона не триває довгий час та має такі характеристики: національні товаровиробники не можуть відповісти на постійно зростаючий попит через те, що потужності національного виробництва повністю вичерпані, всі ресурси задіяні в повному обсязі, збільшити обсяг виробництва неможливо, через що ця фаза супроводжується значним зростанням цін. Такий стан національної економіки ще називається перегрівом. Саме через цей перегрів спостерігається перевищення фактичного обсягу ВВП на потенційний. Розрив між потенційним та фактичним ВВП на фазі буму називається інфляційним розривом. Він формується за рахунок значного збільшення цін, а не за рахунок зростання обсягу виробництва, через це зростання цін попит починає охолоджуватися, тобто попит буде зменшуватися через постійно зростаючі ціни, і національна економіка поступово буде переходити до другої фази.

II. Друга фаза – спад. На графіку її можна визначити як відрізок між А та В. Характеризується тим, що перш за все в національній економіці відбувається спад ділової активності внаслідок зменшення попиту. У товаровироб-

ників з'являються надлишки, тобто нереалізовані запаси, які нагромаджуються на складах, унаслідок чого на початку спаду спостерігається зниження цін з метою стимуляції попиту. Зі зменшенням обсягу споживання також спостерігається зменшення обсягів виробництва. Таким чином, підприємства скорочуватимуть обсяги виробництва, реалізації продукції, а також кількість зайнятих працівників. Через це попит зменшуватиметься ще більше, тому що у споживачів зменшиться кількість грошей, тобто можливостей придбати товари та послуги. Підприємства змушені будуть ще скорочувати товаровиробництво, однак, досягнувши певної межі, вони змушені будуть збільшувати ціну, тому що зі зменшенням обсягу виробництва буде зростати собівартість продукції, і на зміну хвилі зменшення цін прийде інфляційна хвиля зростання цін, тобто відрізок АВ буде характеризуватися не тільки зменшенням ділової активності та зростанням безробіття, а ще й ціновими коливаннями, які носитимуть нерегульований характер, що буде пов'язаний зі зменшенням загального обсягу попиту та зростанням цін за рахунок скорочення виробництва. Досягнувши найнижчого рівня в обсязі виробництва, тобто точки В, національна економіка перейде до третьої фази.

III. Третя фаза – фаза кризи, або стагнація. Ця фаза не має довгого терміну свого існування, однак для неї характерно те, що національна економіка входить у стан певної рівноваги, певного затишку: ціни поступово вгамовуються, обсяг виробництва стає сталим, безробіття не зростає, тобто також набуває постійних показників [2, с. 127]. Саме фаза кризи є дуже важливою для початку розвитку національної економіки, тому що підприємства, які встояли під час спаду, під час зменшення ділової активності, які витримали всі випробування,

шукатимуть можливості для підвищення свого прибутку та для подальшого свого розвитку і знаходять ці методи за рахунок упровадження нових технологій, використання нових ресурсів, упровадження нових методів організації виробництва, розробляючи та впроваджуючи нові види товарів або послуг. Поступово національна економіка починає свій рух від точки В до точки С і переходить до четвертої фази.

IV. Четверта фаза – фаза підйому, або зростання. Також ця фаза має назву поживлення через те, що фаза підйому буде завжди більшою, ніж попередня фаза спаду, синусоїда матиме не зовсім лінійний вигляд, а матиме позитивний тренд. Фаза підйому буде завжди більшою, ніж попередня фаза спаду, тому що під час цього розвитку на відрізку В і С підприємства, що працюють у національній економіці, використовуватимуть більш сучасні і більш розвинені технології, новітні методи організації, новітні обладнання, більш освічену робочу силу, нові ресурси тощо. Це дає змогу національній економіці досягти більш високого обсягу виробництва і підняти свій потенціал в обсязі виробництва загальної суми ВВП.

Також треба звернути увагу на точку В, в якій обсяг виробництва менший за потенційний. Саме через недовикористання національних ресурсів у національній економіці і спостерігається новий розрив між потенційним обсягом виробництва і фактичним, який має назву «рецесивний розрив».

Таким чином, можна зауважити що економічний цикл (1 окремих) спостерігається на відрізку від точки А до точки С, має певну протяжність та характеризується певними коливаннями в обсязі національного виробництва. Наступний цикл буде тривати від точки С і до якоїсь наступної точки М і так далі. Тобто економіка завжди розвивається хвилеподібно.

Існує безліч підходів до визначення причин коливань у національній економіці. Всі вони збігаються у тому, що економіка розвивається хвилеподібно. Економічні школи дають свої трактовки, причини, обґрунтування циклічного розвитку. Можна виділити три основні групи видів економічних циклів.

Перший вид – це довгі економічні цикли (хвилі). Їх можна поділити ще на дві підгрупи:

1. 100-річні цикли, які також називаються технологічними. 100-річними вони вважаються тому, що коли вони були вперше відкриті, їх протяжність становила приблизно 100 років. На сучасному етапі розвитку технологічні цикли коливаються в межах 40–50 років, це сталося через те, що національна економіка перейшла до сутності інноваційного розвитку. Взагалі всі сучасні національні економіки – лідери економічного розвитку мають назву «інноваційні економіки», тому що пошук нових технологій, їх упровадження стало основою існування національної економіки і всіх її галузей. Упровадження нових технологій стало запорукою кон-

курентоспроможності, тому цикл заміни одного технологічного укладу іншим скоротився до приблизно сорока років.

2. Цикли Кондратьєва пов'язані зі зміною виробничих споруд та пасивної частини основних засобів виробництва. До пасивних засобів виробництва відноситься те, що створює умови для існування основного виробництва, наприклад дороги, естакади тощо. Справа в тому, що існування пасивних засобів виробництва також пов'язане зі зміною технологій, із нововведеннями, наприклад використання більш новітніх форм організації та спорудження виробничих будівель стає запорукою ефективності їх існування, і зі зміною технологій пришвидшується і цикл заміни одних виробничих споруд на інші. Цикли Кондратьєва в минулому тривали приблизно 70 років, на сучасному етапі розвитку цикли Кондратьєва тривають близько 25 років [4, с. 34].

Другий вид економічних циклів – це середні цикли. Вони пов'язані зі зміною активної частини основних фондів через їх знос, однак на сучасному етапі знос основних фондів базується більш не на фізичному (технічному), а на моральному зносі. За фізичного зносу основні засоби, наприклад прилади, обладнання, верстати, зношуються через інтенсивне використання протягом певного періоду часу (10–12 років), на момент винайдення середній цикл також тривав 10–12 років, бо через кожні 10–12, щонайбільше 15 років, обладнання необхідно було змінювати.

На сучасному етапі розвитку більше значення має не стільки фізичний знос, скільки моральний. Моральний знос настає внаслідок упровадження більш новітніх і сучасних технологій, нового обладнання. Це обладнання розробляється та впроваджується приблизно кожні п'ять-шість років, тому протяжність циклів також скоротилася до п'яти років.

Третій вид циклів – це короткі економічні цикли. Вони пов'язані зі зміною у сфері обігу, до них можна віднести цикли Жугляра та цикли Кітчена. Також ці цикли базуються на масовій заміні споживачами товарів із довгим строком експлуатації, вони на сучасному етапі розвитку сягають приблизно двох, максимум чотирьох років.

Найгірші наслідки для національної економіки мають ті цикли, які збігаються в часі з довгостроковими, середньостроковими та короткостроковими циклами. Саме це зауважив Кондратьєв на початку ХХ ст. Один із таких прикладів ми бачили в 2007–2008 рр., коли на національну кризу Сполучених Штатів наклалася фінансова криза, тобто співпали короткостроковий і довгостроковий цикли. Довгостроковий був пов'язаний зі зміною технології п'ятого і шостого технологічних укладів і з тим, що закінчилися середньострокові цикли в національній економіці Сполучених Штатів. Ця криза отримала глобальне значення і розповсюдження, призвела до глобальних наслідків.

Більшість сучасних економістів вивчає причини циклічності через аналіз внутрішніх і зовнішніх чинників, які впливають на характер циклу, його тривалість, специфіку проявів окремих фаз.

До зовнішніх чинників можуть бути віднесені об'єктивні та суб'єктивні обставини, які викликають періодичну повторюваність економічних явищ і які знаходяться поза економічною системою:

- війни, революції та інші політичні потрясіння;
- відкриття крупних родовищ золота, урану, нафти та інших цінних ресурсів;
- освоєння нових територій і пов'язана із цим міграція населення, коливання чисельності населення планети;
- потужні прориви в технології, винаходи та інновації, які дають змогу радикально змінити структуру суспільного виробництва.

Внутрішні чинники притаманні самій економічній системі, і вони можуть викликати як підйоми, так і спади економічної активності через певні проміжки часу. Серед них виділяють:

- фізичний строк служби основного капіталу (рухомого та нерухомого);
- особисте споживання, скорочення або зростання якого впливає на обсяг виробництва та зайнятості;
- інвестування, тобто вкладення коштів у розширення виробництва, його модернізацію, створення нових робочих місць;
- економічну політику держави щодо виробництва, попиту та споживання.

Пояснити циклічність руху економіки дією тільки зовнішніх або внутрішніх чинників неможливо, тому що економічний цикл прискорює і гальмує економічну систему, використовуючи їх разом [3, с. 121].

За своєю природою цикли поділяються на два види:

I. Циклічні коливання. Мають загальне значення для національної економіки, вони змінюють загальні показники що характеризують розвиток національної економіки і стосуються всіх галузей національної економіки.

II. Нециклічні коливання мають місце, якщо:

1. Ділова активність змінюється лише в певних галузях і не стосується всієї національної економіки. Ці коливання не призводять до глобальних наслідків.

2. Змінюються лише деякі макроекономічні показники. Наприклад, коли різко зростає обсяг продажів товарів та послуг у передсвятковий час, наприклад перед Новим роком, або перед Пасхою тощо.

В економічній теорії немає загальної теорії циклів, різні школи мають особистий підхід. Учені визначають різноманітні причини виникнення циклів, їх протяжність, однак загалом усі є прихильниками думки, що визначальним чинником рівня розвитку національних економік і рівня коливань є значення зайнятості та виробництва.

Детальніше проблему циклів можемо розглянути на прикладі України, проаналізувавши кризи часів незалежності.

Як ми можемо бачити з рис. 2 [10] і рис. 3 [9], періодично відбуваються падіння чи затримки росту фактичного ВВП і падіння відсотку його приросту. Проаналізувавши ці дані, можна з'ясувати, що кризи в Україні відбуваються кожні 7–11 років, а саме:

1. 1990–1993 рр. – період першої в історії незалежної України економічної кризи (наголосимо, що для цього періоду слід урахувати необхідність перегляду дати початку цієї кризи та її переносу на більш ранній період,

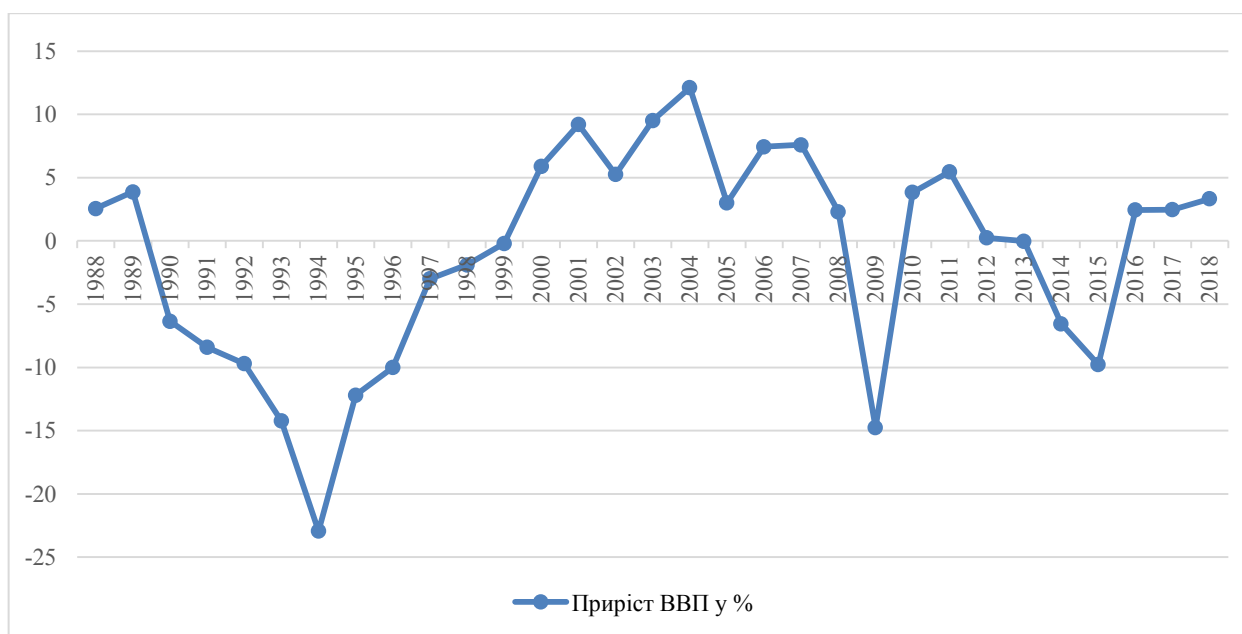

Рис. 2. Приріст ВВП у %, 2019 р.

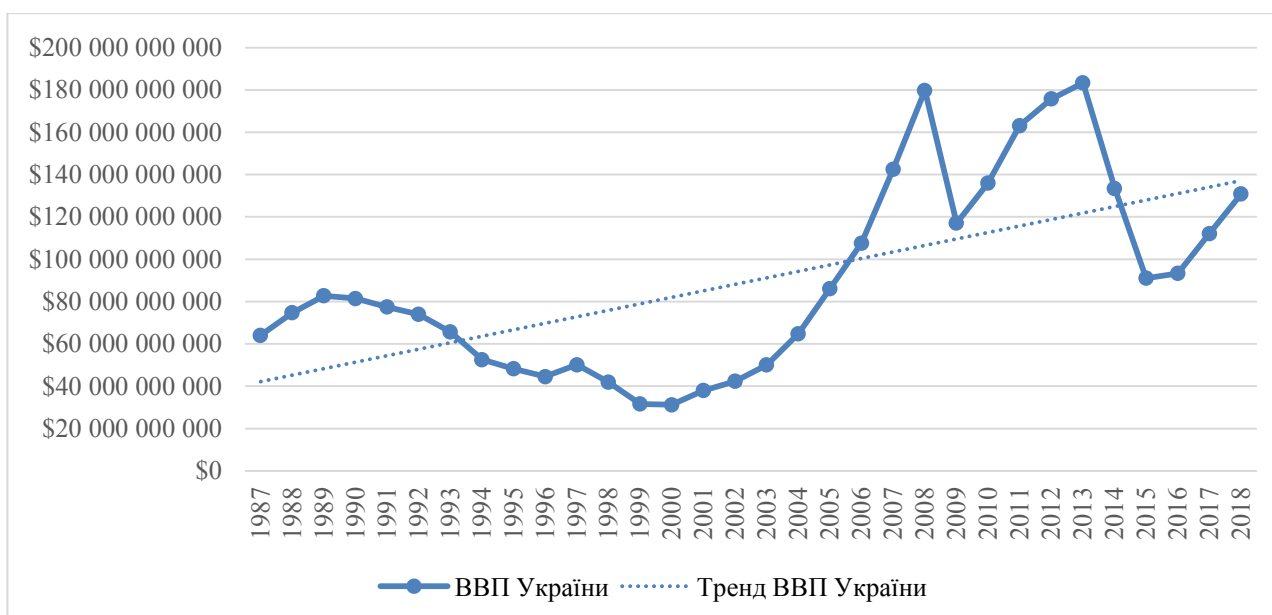

Рис. 3. ВВП України у \$, 2019 р.

який передував розпаду СРСР і отримання Україною незалежності. Однак перевірка цього сьогодні буде ускладнена похибками і припущеннями перерахунків статистичних даних цього періоду);

2. 1998–1999 рр. – період другої економічної кризи;

3. 2008–2009 рр. – період третьої економічної кризи;

4. 2012–2015 рр. – період четвертої економічної кризи [8, с. 70].

Це є тривалістю, характерною для середніх циклів. Тобто після закінчення кожного циклу відбувається криза, і після цього починається новий цикл [1, с. 30–36]. Ця криза негативно впливає на економіку в цілому, проте не заважає показнику ВВП зростати в довгостроковій перспективі, це показує тренд ВВП (рис. 3).

Період перших трьох криз в Україні коливався в межах 7–11 років, що є характерно рисою середніх циклів старого порядку. Але між кризою 2008 р. і кризою 2012 р. пройшло вже п'ять років, що свідчить про зменшення тривалості середнього циклу.

Цикл як економічне явище існує у формі періодично виникаючих криз, етапів зростання і спадання темпів економічного росту. У розвинутих ринкових економіках антициклічна політика держави розвивалася разом зі зміною господарських умов та розвитком теорії економічної циклічності [5, с. 240]. Для того щоб удосконалити антициклічну політику, рекомендовано: запровадити гнучкі правила фінансової політики в короткостроковому періоді з орієнтацією на середньо- та довгострокову фінансову стійкість економіки; коригувати структуру економіки в довгостроковому періоді для стимулювання сукупної пропозиції, зменшення чутливості національної економіки до зовніш-

ньоекономічних збурень та розвитку ринкових механізмів самовідновлення економіки; відмовитися від номінального валютного курсу як якоря монетарної політики та перейти до режимів гнучкого інфляційного таргетування і гнучкого валютного курсу [5, с. 243].

У роботі В.І. Саценка розкрито механізм антициклічного регулювання економіки країн і розроблено концептуальні основи антициклічної політики в Україні [6, с. 250]. На його думку, заходи, спрямовані на формування ефективного антициклічного механізму регулювання економіки України, включають у себе: становлення і розбудову національної інноваційної системи шляхом розроблення та реалізації стратегічних пріоритетів технологічного розвитку країни на основі довгострокових прогнозів, посилення ролі держави в комерціалізації базисних інновацій, стимулювання інноваційної активності бізнесу з метою нарощення мікро- та макроекономічної конкурентоспроможності держави; гнучке реагування монетарних важелів грошово-кредитної системи на коливання ділової активності; створення якісного інституціонального середовища в країні; організацію постійного моніторингу ділової активності, орієнтованого на попередження економічних рецесій.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Описано чотири фази перебігу економічного циклу. Охарактеризовано економічні цикли за тривалістю: довгі, середні, короткі. Визначено, що збіг економічних циклів є одним із чинників появи економічних криз. Виявлено зовнішні (війни, революції, інші політичні потрясіння; відкриття крупних родовищ золота, урану, нафти та інших цінних ресурсів; освоєння нових територій і пов'язана із цим міграція населення, коливання чисельності населення

планети; потужні прориви в технології, винаходи та інновації, які дають змогу радикально змінити структуру суспільного виробництва) та внутрішні (фізичний строк служби основного капіталу; особисте споживання, скорочення або зростання якого впливає на обсяг виробництва та зайнятості; інвестування, тобто вкладення коштів у розширення виробництва, його модернізацію, створення нових робочих місць; економічну політику держави щодо виробництва, попиту та споживання) чинники, які впливають на характер циклу, його тривалість, специфіку проявів окремих фаз. Розглянуто природу економічних циклів, прояви циклічних і нециклічних коливань. Проаналізовано економічні кризи в Україні та їх зв'язок з економічними циклами. Обґрунтована антициклічна політика держави може допомогти нівелювати негативні прояви економічних циклів. Проте заходи її повинні чітко враховувати фазу циклу, в якій знаходиться економіка. Слід зауважити, що найбільший вплив циклічні коливання здійснюють на підприємства, що виробляють засоби виробництва та товари тривалого користування. Виробництво товарів короткочасного користування не такою значною мірою залежить від проявів циклічних коливань в економіці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бекетов Н.В. Мировой финансовый кризис и проблемы глобализации мировой экономики. *Проблемы современной экономики*. 2009. С. 30–36.
2. Гальчинський А.С. Криза і цикли світового розвитку. Київ, 2009. 392 с.
3. Комарницький І.Ф. Економічна теорія : навчальний посібник. Чернівці, 2006. 334 с. URL: <https://buklib.net/books/33908/>
4. Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры: доклады и их обсуждения в институте экономики. Москва, 1928.
5. Пирч М. Еволюція антициклічної політики в розвинутих ринкових економіках. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2010. № 23. С. 239–244.
6. Сазик В.І. Механізми та інструментарій антициклічної політики: досвід зарубіжних країн. *Збірник наукових праць / за ред. В.Є. Новицького*. 2005. № 44. С. 249–260.
7. Уэрта де Сото Х. Деньги, банковский кредит и экономические циклы. Челябинск, 2008. 663 с.
8. Юдіна Н.В. Визначення циклічних залежностей в економіці України на основі аналізу окремих макроекономічних показників. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2016. № 13. С. 64–72.
9. ВВП України. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2018&locations=UA&start=2018&view=map> (дата звернення: 30.10.2019).
10. Приріст ВВП України. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2018&locations=UA&start=2018&view=map> (дата звернення: 30.10.2019).

REFERENCES:

1. Beketov N. V. (2009) Mirovoy finansovyy krizis i problemy globalizatsii mirovoy ekonomiki [The global financial crisis and the problems of globalization of the global economy]. *Problemy sovremennoy ekonomiki*, pp. 30–36.
2. Halchynskiy A. S. (2009) Kryza i tsykly svitovoho rozvytku [Crisis and cycles of world development]. Kyiv.
3. Komarnytskyi I. F. (2006) Ekonomichna teoriia: Navch. posib. [Economic theory: Textbook]. Chernivtsi.
4. Kondrat'ev N. D. (1928) Bol'shie tsykly kon'yunktury: doklady i ikh obsuzhdeniya v institute ekonomiki [Big business cycles: reports and discussions at the Institute of Economics]. Moscow.
5. Pyrch M. (2010) Evoliutsiia antytsyklichnoi polityky v rozvynutykh rynkovykh ekonomikakh [Evolution of countercyclical policy in developed market economies]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, no. 23, pp. 239-244.
6. Satsyk V. I. (2005) Mekhanizmy ta instrumentarii antytsyklichnoi polityky: dosvid zarubizhnykh krain [Mechanisms and tools of countercyclical policy: the experience of foreign countries]. *Zbirnyk naukovykh prats (vidp. red. V. Ye. Novytskyi)*, vol. 44, pp. 249–260.
7. Uerta de Soto Kh. (2008) Den'gi, bankovskiy kredit i ekonomicheskie tsykly [Money, bank credit and economic cycles]. Chelyabinsk.
8. Yudina N. V. (2016) Vyznachennia tsyklichnykh zalezhnostei v ekonomitsi Ukrainy na osnovi analizu okremykh makroekonomichnykh pokaznykiv [Determination of cyclical dependencies in the economy of Ukraine based on the analysis of individual macroeconomic indicators]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU "KPI"*, no. 13, pp. 64–72.
9. GDP – Ukraine Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2018&locations=UA&start=2018&view=map> (accessed 30 October 2019).
10. GDP growth – Ukraine Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2018&locations=UA&start=2018&view=map> (accessed 30 October 2019).